

Idővel aztán az abaújavári Kinizsieknél, a hadvezér felmenőinél s azok mindkét nembéli rokonságánál is afféle természetes asszimilációs folyamat ment végbe, amelyhez hasonló a keleti országrész feudális viszonyainak nemrég elhunyt, kiváló kutatója, Makkai László is megfigyelt a középkori Erdély idegen eredetű nemességénél: „A száz és a román nemesek elmagyarosodása nem elvszerűen következett be, hiszen minden időben volt a magyar nemességnek nem magyar anyanyelvű rétege, hanem a többséghez való önkéntes alkalmazkodás révén, anélkül, hogy a magyar nyelv és nemzeti öntudat átvételére valaha is kényszer szorította volna őket. A nemesi életforma sajátosan magyar volt, s kisugárzása akarva, nem akarva, asszimilált.”

E hosszú folyamatot természetesen a Kinizsieknél is elősegítették a magyar nemesi familiákkal, főként az abaújiakkal létesített házassági kapcsolatok. Ezáltal a következő családok kerültek közelebbi-távolabbi rokonságba: Tomory, Magyar, Fáy, Czeczzei, Géresi, Vattay, Méray, Csobádi, Thúry, Sipos, Góbis, Erchy, Fancsali, Gibárti, Hegyemegi, Somossy, Léhi, Somi, Pető, Ramocsa, Roskoványi, Thurzó, Bacska, Bacska, Szuhay, Derencsenyi, Szemerei, Mosdósi stb. Az Országos Levéltárban fellelhető Kinizsi-iratanyag tekintélyes hányada, főleg az oklevelek, e rokon familiák iratainak töredékeivel kerültek be a közgyűjteményekbe, melyeknek segítségével száznál is több Kinizsi családbelit ismerhetünk meg a XIII–XVIII. századból.

Dr. Fenyvesi László

Források: Magyar Országos Levéltár. Mohács előtti Gyűjtemény. Diplomatikai Levéltár. D1.304, 5379, 7866, 10 570, 10 773, 10 470, 15 258, 24 796, 15 374, 15 088, 19 358, 37 245, 37 717, 33 897, 19 105, 37 668, 37 008, 45 575, 43 100, 44 882, 45 575, 47 776, 67 373, 47 853, 50 591, 59 502, 97 998, 75 451, 90 810, 74 566, 82 047–82 050, 83 870, 107 301–107 348 (48 oklevél), Diplomatikai Fényképgyűjtemény: D. F. 213 267, D. F. 203 027, D. F. 213 779, MOL. P 604. A Sipos család levéltára. 3. csomó, 181. tétel: Kinizsi család, MOL. R 319. Az 1526. utáni gyűjtemény. Kisebb családi fondtöredékek, 31. csomó. Kinizsi család (1547–1775), Országos Széchényi Könyvtár Kézirattára. Fol. Hun. 3.512/I. fol. 8., *Sodós Elemér–Pogrányi Nagy Félix:* Magyarország várai I. Abaúj vármegye (Kiskinizs); Erdély története I. A kezdetektől 1606-ig. Szerk.: *Makkai László–Mócsy András.* Bp., 1986. 347–348.; *Kubinyi András:* A magyar genealógiai kutatás=Levéltári Közlemények, 19770. 213–221.; *Puky Andor:* Az Abaúj- és Bihar megyei Kinizsek=Turul, 1891. 9. k. 2. füz. 88–92.; *Lukacsics Pál:* Kinizsiné Magyar Benigna örökősei=Turul, 1934. 48. k. 3–4. füz. 66–75.; *Győrffy György:* Az Árpád-kori Magyarország történeti földrajza I. A–Cs. Bp., 1987. 3. kiad. 44–57., 63., 110–113.; Századok, 1889. 777–779.; *Csánki Dezső:* Magyarország történelmi földrajza a Hunyadiak korában I. Bp. 1890. 228., 612.; *Stamatović, Pavle:* Pavel Knez Serbljin, graf temisvarski – Srpska pčela, 8. knj. Buda, 1837. 80–106.; *Csoma József:* Abaúj-Torna vármegye nemes családjai. Kassa, 1897. 328–334.; *Kiss Lajos:* Földrajzi nevek etimológiai szótára. Bp. 1980. 341., 446.; *Rezachevici, Constantin:* Pavel Chinezul un vajnic luptator pentru libertate din veacul XV=Magazin Istoric, anul IX. Nr. 2. (95.), februarie 1975. Bucuresti, 1975. 33–34.; *Hategan, Ioan:* Pavel Chinezul – un conducator al luptei antiotomane=Revista de istorie, tom. 32. nr. 10., octombrie 1979. Bucuresti, 1979. 1189–1913.; *Uő:* Bătălia de pe Cimpul Pini 13 octombrie 1479=Apulum, XVI. Alba Iulia, 1978. 261–264.; *Uő:* Pavel Chinezul, activitatea sa de comite între anii 1483–1489=Studii de istorie a Banatului, vol. X. Timisoara, 1984. 39–67.; *Fraknoi Vilmos:* Tomory Pál élete és levelezése. Bp., 1881. 96. o. 1 t.; *Szekély György:* A személynevek és a történettudomány=Nyelvtudományi Értekezések 70. Bp. 1970. 201–208.; *Benkő Loránd* főszerk.: A magyar nyelv történeti-etimológiai szótára II. H–Ö. Bp. 1970. 442–443.; *Huszkó László:* Oláh kenézek, kenézségek és kenézközség-települések. Bölcsészdoktori disszertáció kézirat (Szeged, 1948.) 58. o.=Szeged. JATE Központi Könyvtára, Diss. TB. 221.; *Fenyvesi L.:* Mátyás király fekete serege. Bp. 1990. Zrínyi K. 75; (Had)történelem fiataloknak); *Uő:* Katonahistóriák Mátyás király korából Bp. 1990. Tankönyvkiadó, 250; (Hősök-csaták), *Uő:* Magyar-török diplomáciai kapcsolatok Mátyás király haláláig=Hadtörténelmi Közlemények, 1990, 103. évf. 1. sz. 74–99.; *Uő:* Corvin János csontmezei veresége I–V. – Dunatáj. Tudományos és művészeti szemle. Szekszárd 1988. 3. sz. 45–59.; 4. sz. 53–65.; 1989. 1. sz. 51–74., 3. sz. 44–62., 1990. 1. sz. 53–76.

Kézműipar és polgárosodás a hódoltság-kori Makón

Makó gazdasági életének napjainkban legjellemzőbb vonása a mindössze kb. 200 éves múltra visszatekintő hagymatermesztés, egy már igen korán sokoldalúan fejlett agrárkultúrájú mezővárosban bontakozott ki, mint azt számos történeti forrás meggyőzően bizonyítja. Ez, illetve az ezzel párosuló nagymérvű kereskedelem volt az az erő, amelyet a településfejlődés legfontosabb tényezőjének tekinthetünk. A gazdasági előrehaladás, az ennek eredményeképpen létrejövő munkamegosztás, így a kézműiparok önállósodása, valamint a polgárosodás és városiasodás egymást kísérő jelenségei.

A gazdag és szép eredményeket felmutató makói helytörténeti irodalom mostohán bánt ezekkel a kérdésekkel. Igaz, a városiasodásra vonatkozóan középkori adatok is ismertté váltak, az ipar vizsgálata azonban még kifejezetten gazdaságtörténeti indítatású művekben is másodrendű szerepet kapott. Ezért ismereteink csak olyan szórványyszerű jelzésekre épülhetnek, melyek a XVIII. századnál nem régebbiek, s egy részük az újabb kutatási eredmények által meghaladottá vált. (A kézirat elkészülte után jelent meg *Fenyvesi László*: Makó mint hódoltság nagyváros a XVI. sz.-ban. Makó, 1989. c. munkája, mely ezeket a kérdéseket is érinti.)

Ami az előzményeket illeti, az országnak ezen a területén a magyar államszervezés korában meglehetősen kevés kézműves jelenléte mutatható ki egyértelműen. Elsősorban olyanok voltak, akik jobbágyi jogviszonyban éltek, s uruknak időről időre munkavégzéssel, mesterségük gyakorlásával tartoztak. *Csanád megyében*, a csanádi vár közelében bőrkikészítéssel foglalkozó *tímárok*, valamint *ácsok*, *Vonuzon* pedig *íjkészítők* települtek. A szomszédos megyék helyzete sem látszik kedvezőbbnek. *Békésben* és *Csongrádban* fegyvergyártó *csatárok*, *Temesben* pedig szintén *ácsok*, továbbá *fazekasok* és *kovácsok* voltak találhatóak.

A XIII. században földesúri alávetettségben élő kis faluként felbukkanó Makó iparáról még évszázadokig nem esik szó. Nem lehetett kézműves az a „Denes mester” sem, akit a települést topográfiailag oly pontosan leíró 1331-es osztálylevél említ, mert a „mester” szó ekkor még ilyen értelemben nem volt használatos.

A megye első városai *Perjémes*, *Nagylak*, *Nagyfalu*, *Szentelgybáz* és *Besenyő* voltak, valamint a két legjelentősebb: *Révkanizsa* és *Csanád*, ahol már 1381-ben, illetve 1427-ben polgárokat említenek az oklevelek. Kézművesek jelenlétéről Révkanizsán van először tudomásunk, 1453-ban *kovács*, *varga*, *szűcs*, *tímár*, *szabó*, *molnár* és *szappanos* mesterek éltek itt.

Hogy Makó intenzív fejlődése mikor kezdődhetett, s mik voltak annak tényezői, azt pontosan nem tudhatjuk. Minden bizonnyal szerepet játszott a földesúr török fenyegetettség hatására bekövetkezett távozása, de a polgárosodás már korábban meg kellett, hogy induljon. A makói polgárság ugyanis első említésekor már mint komoly társadalmi súllyal rendelkező réteg tárul a szemünk elé, melynek anyagi ereje sem lehetett elhanyagolható. Legalábbis erre enged következtetni az a tény, hogy Szapolyai János 1528-ban a városban tett látogatása alkalmával a földesúr távollétében a polgárság kész volt vendégül látni a királyt, aki végül is Pozsár Bálint házában töltött hat napot.

A török hadjáratok ellenére Makó a XVI. század derekára a megye legnépesebb településévé vált. Az 1557–1558-ban felvett török adóösszeírásból értesülhetünk először a városban élő kézművesekről. Ekkor, bár a közeli Szeged és Gyula, valamint Békés fejlettségét nem érte el, ipara Csanád megyében a legjelentősebb, és legdifferenciáltabb. Lakosainak sorában *kovács*, *ötös*, *varga*, *szűcs*, *nyereggyártó*, *szíjgyártó*, *ács*, *fazekas*, *tálas*, *mészáros* és *szítás* mesteremberek találhatóak, továbbá a kereskedő *kalmár*, *zsidó*, *bajós*; és a kifejezetten városi tevékenységet folytató, seborvosi tevékenységet is ellátó *borbély*.

A megye iparosodottabb helységei még *Hódmezővásárhely*, ahol 8, valamint *Csanád*, *Mágocs*, és *Szentlőrinc*, ahol 6–6 iparágat műveltek. A korábban jelentős *Nagylak*, *Nagyfalu* és *Besenyő* térszerte éppen a kézműipar hiányával magyarázható.

Érdeemes felvetni a kérdést, hogy a város közvetlen szomszédságában fekvő *Szentlőrinc*, amely a felszabadító háború után a város részeként települt újra, milyen mértékben részesült abból az iparos-alközponti szerepből, amelyet Makó a térségben betöltött. Ha összeműködésüket feltételezzük, akkor a Makónál ismertett iparágak a *szabó*, a *molnár*, és a *kerekes* mesterségekkel, valamint a marhakereskedő *tőzsérekkel* egészíthetők ki. Ezáltal a két helység magában tömörítene a megyében leggyakrabban űzött szakmák mindegyikét. Ilyenek a *szabó*, a *kovács* és a *varga* mesterségek, tehát a legalapvetőbb viseleti és szárszámkészítő iparok – ezek a megye összeírt helységeinek kb. 50%-ában, a *szabók* azt meghaladó mértékben fordulnak elő. Jóval kisebb a *molnárok*, *szűcsök* és *mészárosok* gyakorisága, valamint a *faragóké*, akik az *ácsokhoz* hasonló foglalkozást űző faiparosok lehettek. Ez utóbbi szakma képviselői nem szerepeltek Makón, de az *ácsok* és a *szentlőrinci molnárok*, akik szintén élénk fémgyártó tevékenységet folytattak, minden bizonnyal ki tudták elégíteni a lakosság igényeit. Az egyéb iparágakban a város központi szerepe még nyilvánvalóbb. Az egész megyében mindössze három helyen működött *szítaszövő* és *szíjgyártó*. Makón kívül csak *Battonyán* volt *ötös*, *Vásárhelyen* pedig *tűzálló agyagot* megmunkáló *fazekas*, ezzel szemben csak Makón a nem *tűzálló kerámiát* készítő *tálas*, *nyereggyártó* és *Szentlőrincen* *kerekes*.

Hogy a különböző vélemények szerint már a hódoltságot megelőzően mezővárossá fejlődött Makón – nemkülönben környezetében – a mezőgazdasághoz vagy az alapanyaggal,

vagy a késztermékkel szorosan kötődő iparok voltak túlsúlyban, azon nem csodálkozhatunk. Mégis inkább egy polgári iparág, az ötvösség adhat tájékoztatást a kézművesség színvonaláról. A Debrecenben 1609-ben felbukkanó Makai Pál ötvös, a legtöbbit foglalkoztatott mester volt, aki az 1610-es években a város számára is sokat dolgozott. 1637-ben bekövetkezett haláláig munkájával – és feltehetőleg vagyonával – társadalmi megbecsülést szerzett magának: többször volt szenátor és esküdtbíró. Az iparéletnek a kor színvonalán álló fejlettségét támasztja alá a török iparúzóknak megtelepedése is. Azzal pedig, hogy Kendi Gábor „szabad nemes csapat parancsnoka” 1658-ban a makóiakon „egy szép paplant, egy végh patiolatot, úrasszonynak valót, egy szép ruhabelést, egy selyem cövet hamu színűt, egy vörös fejtőt, két végh bulia vásznat, egy foszlánt, két bokor karmazsin csizmát kapczástul” kívánt megvenni, azt látjuk bizonyítottan, hogy a város gazdasági ereje a későbbiekben sem csökkent. Viszonylagos jólétben érte meg a felszabadító háborút, amellyel új fejezet kezdődött Makó és iparának történetében.

Fejér Gábor

Rákóczi emlékmű az abdai hídnál

Győr a „folyók városa”, de gyakran úgy is emlegetik, hogy a „három folyó városa”, mert itt ömlik a Mosoni-Dunába a Rába és a Rábca. A régi Győr vármegye címerében ott találjuk a három folyó ezüst pólyáját, rajta a felírás: Duna, Rába, Rábca. A három folyó ezüst szalagja ékesíti Győr város címerét is.

Az a fontos nyugat-keleti útvonal, amely Budapestet Béccsel, illetve hazánkat Közép- és Nyugat-Európával összeköti, Győrnél lépi át a Kisalföld két jelentős folyóját, a Rábát és a Rábcat. A Rábát a régi útvonal a város belsejében íveli át három, az új útvonal pedig a település nyugati szélénél a negyedik híddal. Az ország első villamosított, kétvágányú vasútvonala ugyancsak a város keleti szélén keresztezi a Rábát.

Mindkét fontos útvonal Győrtől 4,5 km-re nyugatra, Abdánál éri el a Rábcat. A bécsi út és a Rábca kereszteződésénél már 1208-ban vámszedőhely volt. A XVI. századtól jelentősége növekedett. A győri káptalan itt hídvámost szedett, ami tekintélyes hasznot jelentett számára. Később kocsmát is építettek, ahol a káptalan a saját borát mérette, ami ugyancsak növelte a hasznot. Az út fontossága miatt a vármegye a hídfőt 1588-ban sáncokkal is megerősítette. Az őrséget Abda község látta el tüzelővel, ezért a község mentesült a királyi adók alól. Az erősséget a törökök többször feldúlták, majd Rákóczi kurucái 1704-ben lerombolták.

A régi átkelőhelyen ma két híd áll egymás mellett. A mai út egy modern hídon vezet keresztül, de mellette pár méterre ott áll a régi, keskenyebb betonhíd is, amit rövid útszakasszal kitérőnek, autós pihenőnek használnak. A régi híd nyugati, abdai oldalán emlékmű áll, amelyet a mai gyors és zsúfolt közlekedés miatt sokan észre sem vesznek. Az emlékmű a következő történetet örökíti meg.